

TAYYORLOV GURUHI BOLALARIDA TA'LIM VA TARBIYANI SHAKLLANTIRISH METODIKASI

Zilola Baydjanovna Botirovna

Urganch RANCH texnologiya universiteti

magistr 1-kurs talabasi

Hunarmand uyushmasi mutaxassisi

Annotatsiya: Maktabgacha ta'limning so'nggi bosqichi hisoblangan tayyorlov guruhida bolalarga tarbiya va ta'lim berish, ularning maktabda muvaffaqiyatli o'qishini ta'minlash, ijtimoiy va psixologik jihatdan tayyorlash muhim vazifa sanaladi. Bu bosqichda bolaning shaxs sifatida shakllanishi, unga kerakli axloqiy va aqliy sifatlarni singdirish, mustaqil fikrlash va rivojlanishiga yo'naltirilgan metodik uslublarga ehtiyoj kuchayadi. Tayyorlov guruhi bolalari bilan olib boriladigan tarbiya va ta'lim metodikasining ilmiy-nazariy asoslari, amaliy mazmuni va zamonaviy yondashuvlari bilan tanishish orqali ularning shaxsiy, ijtimoiy, axloqiy va intellektual taraqqiyotini to'g'ri yo'naltirish mumkin.

Kalit so'zlar: Tayyorlov guruhi, maktabgacha ta'lim, bola shaxsi, tarbiya metodikasi, ta'lim metodikasi, ruhiy rivojlanish, axloqiy tarbiya, ota-ona va pedagog hamkorligi, zamonaviy metodlar, ijtimoiy moslashuv.

Tayyorlov guruhga qadam qo'ygan har bir bola taraqqiyotining o'ziga xos mintaqasi, idroki, dunyoqarashi, ruhan va jismonan o'sishi, ta'lim tizimi va tarbiya usullariga nisbatan sezgirligi mavjud. Shu bois ularni intellektual, axloqiy va ruhiy rivojlantirish, yoshi va shaxsiy xususiyatlarini to'g'ri baholash, individual ishlashga alohida e'tibor qaratish lozim. Avvalo, bola maktabgacha ta'lim tizimida allaqachon dastlabki ijtimoiy ko'nikmalar, aloqa madaniyati, nutq va fikrlash, xulq-atvor asoslarini o'rganadi. Tayyorlov bosqichida esa, maktab ta'limiga tayyorgarlik chuqurlashadi, fanga oid bilimlar va ko'nikmalar, axloqiy qadriyatlar, sog'lom turmush tarzi, mustaqil harakat va o'z-o'zini boshqarish qobiliyatlari rivojlantiriladi. Har bir bola uchun individual o'quv-dastur,

kundalik mashgʻulot, loyihaviy ishlanmalar orqali bu jarayon rejali tashkil qilinadi. Tarbiya va taʼlim processida bolalarning ruhiy salomatligi, emotsional ongli rivojlanishi, mustaqil fikrlash va qaror qabul qilishi, nutqi va tafakkurining boyitilishi, muloqot va jamoaga moslashuvchi xususiyatlari, axloqiy-psixologik tarbiyasi ilmiy yondashuv va zamonaviy metodlar orqali amalga oshiriladi. Tayyorlov guruhida bolalarning faolligini oshirish, ularni mustaqil bilim olishga yoʻnaltirish, doʻstona muhit va hamkorlik, doʻstona raqobat va sogʻlom muomala tamoyillari asosida yoʻlga qoʻyiladi. Keng yondashuvli, har bir bolaning imkoniyatlaridan kelib chiqadigan holda taʼlim-tarbiyani tashkil qilish pedagog hamda tarbiyachilardan yuqori malaka va pedagogik mahoratni talab etadi [1].

Taʼlim jarayonida bolalarning tafakkurini boyitish va nutqini rivojlantirishga asosiy eʼtibor qaratiladi. Darslar, mashgʻulotlar muntazam ravishda bolalar yoshiga mos va qiziqarli usullarda tashkil qilinadi. Har bir mashgʻulot bolalarda bilimga qiziqish uygʻotish, mustaqil kuzatish va xulosalar chiqarishni ragʻbatlantirish, jamoada ishlash, oʻz nuqtai nazarini bildirish va toʻgʻri fikr yurita olish qobiliyatlarini oʻstirishga yordam beradi. Jarayon davomida, bolalar mustaqil ishlashga, oʻz fikrini aytishga, mulohaza bildirishga, muammoli vaziyatlarga qarshi toʻgʻri yoʻl tutishga oʻrganadi. Tayyorlov guruhida maktab darslariga tayyorgarlik, savod oʻrganishga qadam qoʻyish, matematika asoslari, ona tili, tabiat va jamiyat haqidagi dastlabki tushunchalar, axloq darslari, tasviriy va amaliy sanʼat, jismoniy tarbiya, musiqiy taʼlim va texnologiya kabi yoʻnalishlarda mashgʻulotlar olib boriladi. Bunda, darslarning metodikasi har tomonlama bolalar yosh va psixologik xususiyatlariga moslashtiriladi. Bolalarga hademay zamonaviy maktab muhitiga kirib borish, doimo bilimga intilish, oʻz ustida ishlash, jamoadoshlik va hamkorlik, intizom va axloq normalariga rioya qilish kabi qobiliyatlar bosqichma-bosqich singdirilib boriladi. Ijodiy taʼlim texnologiyalari, mustaqil fikrlashni oʻstiruvchi topshiriqlar, ravon nutq va muloqotga yoʻnaltirilgan oʻyin uslublari, bolalarning ongli va hayotga mos faoliyatini ragʻbatlantiradi. Oʻyin — bu bolaning fikrlash, idrok, hohish va harakat koʻnikmalarini mujassamlashtiruvchi eng muhim metod hisoblanadi. Tayyorlov guruhida faoliyatning yagona koʻrinishi oʻyin bilan bir qatorda, amaliy va ijodiy topshiriqlardir. Bular bolalarning mustaqil fikr yuritishi, jismoniy va nutq faolligi, muammoni mustaqil va ijodiy

hal qilish ko‘nikmasini shakllantiradi. O‘yin orqali bola hayotiy muhitni o‘zlashtiradi, o‘z kechinmalarini ko‘rsatib, muammoli vaziyatlarga yechim topishga o‘rganadi. Tarbiyaning asosiy yo‘nalishi — har bir bolaning ijtimoiylashuvi, o‘z-o‘ziga ishonch, atrofdagilar bilan to‘laqonli muloqot yuritish, salbiy hislatlar va nojo‘ya odatlardan uzoqlashish, mustaqil fikrlash va qaror qilish, ezgulik va madaniyatga qadriyat shakllantirishdir. Shu sababli, axloqiy tarbiya asoslari, hissiy-irodaviy xususiyatlarni rivojlantirish, mehnatsevarlik va mehr-oqibatlik, vatanparvarlik, tabiat, atrof-muhitga mehr bilan qarash like yuksak qadriyatlar bosqichma-bosqich bolalar ongiga singdiriladi. Hissiy emotsional rivojlanish bolaga hayotni tanaffus qilmasdan idrok etish, o‘zidan ko‘proq ishonch, do‘stlik va hamkorlik rishtalari orqali jamiyatda munosib o‘rin egallash imkonini beradi [2].

Ruhiy rivojlanish, axloqiy qadriyatlar — bolaning shaxs sifatida kamol topishida eng muhim omillardandir. Oila va jamiyat bilan hamkorlikda olib borilayotgan tarbiya-tashkiliy ishlar, bolani maktabga, hayotga tayyorlovda muhim ahamiyat kasb etadi. Bolalar tarbiyasida ota-onalar va pedagoglarning hamjihatligi, bog‘cha va uy o‘rtasidagi hamkorlik, tarbiya jarayonining yaxlitligi muhim hisoblanadi. Pedagog tomonidan har bir bola uchun individual yondashuv, mustaqil o‘rganish va rivojlanish uchun shart-sharoit yaratish, nutq faoliyatini qo‘llab-quvvatlash, axloqiy qadriyatlarni doimo misol va rag‘bat orqali singdirish metodikasi ustuvor sanaladi. O‘qituvchilar va tarbiyachilarning psixologik-pedagogik tayyorgarligi, har bir bolaga mos individual yondashuvi, zamonaviy ta‘lim metodikasini o‘zlashtirganligi bolalar shaxsini, jamoada to‘g‘ri muloqot yuritishni, sinfda va jamoada faol hayot kechirishni o‘rgatadi. Har bir bola — shaxs sifatida alohida yondashuvga, uning qiziqishlari, ehtiyojlari va individual salohiyatiga mos tarbiya va ta‘limga muhtoj. Shu sababli pedagog turli metodlarni takomillashtirib, yoshga va shaxsga mos yangi usullar taklif qilishi lozim. Bolaning aqliy, jismoniy va axloqiy imkoniyatlarini to‘liq ochish uchun turli interfaol metodlar, shakllar, qisqa muddatli va uzluksiz tarzda olib boriladigan mashg‘ulotlar zarur. Bolalarda bilimga nisbatan ishtiyoq uyg‘otish, qiziqarli topshiriqlar orqali ularni faollikka da‘vat qilish, yangilikni kuzatish va mustaqil xulosalar chiqarishga undash asosiy metodik ko‘rsatmalardan hisoblanadi. Tayyorlov guruhidagi har bir bola hayotiy muammolar, kundalik faoliyat va jamoa ichidagi rollarni o‘rgana boradi.

O‘zaro muloqot, do‘stlik, madaniyat – bolalarning kundalik rivojida asosiy o‘rin egallaydi. Tarbiyachining asosiy vazifasi esa — bolani jamiyatda mustaqil, ijtimoiy, konstruktiv, aqliy, ziyrak, bilimdon va intizomli etib tarbiyalash va tayyorlashdan iborat [3].

Vaziyatli o‘yinlar, nutq mashqlari, savol-javob, guruhli va yakka tartibda muloqotli mashg‘ulotlar orqali bolalarning savodxonligini oshirish, tafakkurini boyitish, aqliy va axloqiy jihatdan yetuklashtirish mumkin. Mashg‘ulotlarda bolalarning individual qobiliyatlarini aniqlash va maqsadli rivojlantirishga ustuvor e‘tibor beriladi. Didaktik o‘yinlar, rolli va masalali vaziyatlardan foydalanish, bolalarda lozimli va barqaror bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirish, bilimga hayotiy ehtiyoj uyg‘otishga asoslangan metodik yondashuvlarni takomillashtiradi. Ta‘lim va tarbiya jarayonini uy va bog‘cha o‘rtasidagi uzviy hamkorlikda tashkil qilish muhim ahamiyatga ega. Har bir bola o‘z oila muhiti va bog‘cha muhitining o‘zaro uyg‘unligi natijasida barkamol bo‘lib voyaga yetadi. Ota-onalar va pedagoglar birgalikda bolalarga rivojlantiruvchi muhit yaratadi, axloq, mehnat, vatanparvarlik, do‘stlik, mehr-oqibat, vatanparvarlik, to‘g‘rilik kabi insoniy fazilatlarni uyg‘un holda singdiradi. Zamonaviy ta‘lim texnologiyalarida ota-onalar va pedagoglar o‘rtasida doimiy aloqa, axborot almashinuvi, tutorlik va hamkorlik madaniyati ham muhim uslubiy asos sanaladi. Bolaning axloqiy fazilatlarini rivojlantirishda yurish-turish tarbiyasi, muomala madaniyati, axloqiy, ijtimoiy norma va qadriyatlarni ongli singdirish, bolangiz mustaqil va ijodkor bo‘lishi uchun zamonaviy pedagogik yondashuvlar samara beradi. Shu yondashuv orqali bolalarning o‘z hayotiy faoliyatini mustaqil tashkil etish, jamoadagi munosabatlar, ijtimoiy hissiyot, o‘zaro yordam, insoniylik va madaniy qadriyatlarni bolalar ongiga bosqichma-bosqich singdirib borish mumkin. Bu bosqichda aynan o‘yinga asoslangan ta‘lim va tarbiya metodikasi ko‘proq ahamiyat kasb etadi. Chunki o‘yin orqali bola o‘zining hayotiy muammolarini mustaqil hal qilish, to‘g‘ri qaror qabul qilish, atrofdagilarni tushunish, o‘z nuqtai nazarini ochiq aytish, maqsad sari intilish kabi muhim fazilatlarni o‘zlashtiradi. Hayotiy tajriba, vositali xavfsizlik, mehnat malakalarini shakllantirish ham tayyorlov guruhining asosiy yo‘nalishlaridan bo‘lib, bu orqali bolalar hayotga tayyor bo‘lib chiqadilar. Ruhiyat, aqliy va axloqiy salomatlik, jismoniy tarbiya, ijodiy faoliyat, mehnat malakasi, ekologik

madaniyat, vatanparvarlik — bolalarning har tomonlama sog‘lom va mukammal rivojlanishi uchun zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etiladi. Pedagog va tarbiyachilar yuqori ilmiy, ma’naviy, madaniy va kasbiy salohiyatga ega bo‘lishlari lozim [4].

Yangi pedagogik texnologiya, innovatsion metodika, rivojlantiruvchi ta’lim tizimini joriy etish orqali har bir bolaning ijtimoiy va shaxsiy ko‘nikmalarini rivojlantirish, axloqiy qadriyatlarini boyitish, o‘z-o‘zini anglash va jamiyatda o‘z o‘rnini topishga tayyorlash mumkin. Tayyorlov guruhidagi tarbiya va ta’limning samaradorligi jamiyat va davlat uchun ijtimoiy, madaniy va milliy taraqqiyot omili sifatida muhim ahamiyat kasb etadi [5].

Xulosa:

Hozirgi jamiyat rivoji uchun tayyorlov guruhi bolalarini zamonaviy ta’lim va tarbiya metodikasi asosida shakllantirish, ularda bilimga, mustaqillikka, ijtimoiy madaniyatga, axloqiy fazilatlarga va ezgulikka ishtiyoq uyg‘otish asosiy vazifalardan hisoblanadi. Har bir bolaning shaxsiy, aqliy, axloqiy va ruhiy rivojini to‘liq ta’minlashga qaratilgan, zamonaviy pedagogik va psixologik metodlarni o‘z ichiga olgan kompleks tizim orqali bolalar maktab va hayotga to‘liq tayyorlanadilar. Ta’lim va tarbiya jarayonini samarali va muvaffaqiyatli tashkil etish, bolalarning ijtimoiylashuvi hamda barkamol rivoji uchun eng muhim asosdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qarshiyeva G.S., Nosirova F.B., Qosimova G.S. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi. Toshkent, 2021.
2. Xolbojajev A., Nurximatova S. Maktabgacha ta’lim pedagogikasi. Toshkent, 2020.
3. Sultonova T. Maktabgacha ta’limda tarbiya metodikasi. Toshkent, 2019.
4. Iskandarova X. Ma’naviyat asoslari va maktabgacha tarbiya. Toshkent, 2022.
5. O‘zbekiston Respublikasi “Maktabgacha va maktab ta’limi to‘g‘risida”gi Qonuni.
6. Goziev E.G. Tarbiya va shaxs kamoloti. Toshkent, 1997.